

B. Finka² se osvrnuo na onaj dio Brozovičeva referata gdje se govori o potrebi dobrih, modernih i opsežnih rječnika. Kako treba izgledati moderan rječnik i kako prikazati akcenatsku materiju u rječniku? »Bilo da informira ili normira, u rječniku treba da se i o naglasku nalazi čitava, a ne samo djelomična obavijest, isto onako kao što se traži da se pruži puna obavijest o fonetici, odnosno fonematici, morfonematici i semantici svake riječi« (str. 34). Dalje nastavlja: »Za standardni se rječnik mora odabrati najrazlikovniji naglasni sustav, tzv. maksimalni sustav novoštokavskog tipa« (str. 34). Da bi klasifikacija bila što praktičnija, pristupačnija i upotrebljivija, Finka predlaže da se različiti oblici ponašanja i raspodjele naglasaka svrstavaju u tipove po naglasnim kriterijima, a ne prema tome kojemu morfološkom tipu te riječi pripadaju, iako bi klasifikacija u kojoj bi se istim simboliima mogao definirati naglasni i oblični tip imala znatne prednosti.

O stanju i problemima jugoslaven-ske dijalektologije u svjetlu izrade dijalektoloških atlasa referirao je A. Šojat. Konstatira da za tako obiman posao kao što je izrada nacionalnih lingvističkih atlasa jugoslaven-skih jezika i izrada našeg dijela velikoga Općeslavenskoga lingvističkog atlasa (OLA) zahtijeva veći broj stručnjaka i veća financijska sredstva, jer će posao koji sada s velikim samoprijedorom i uspješno obavlja mali broj ljudi početi zaostajati, ako se ne organizira na široj osnovi. Naime sada nastupa faza kada treba sakupljenu građu — i onu koja će se još sakupiti — obraditi i prikazati na kartama, a za to su potrebni čitavi pogoni s kompletnom tehničkom stručnom i znanstvenom ekipom.

S područja historije jezika bila je tema A. Mladenovića³ »Stanje i problemi u proučavanju književnog

² B. Finka, Naglasna tipologija i njena primjena u standardnim rječnicima, Jezik, XVII, Zagreb 1969/70, 33—36.

³ A. Mladenović, Stanje i problemi u proučavanju književnog jezika vojvodanskih Srba u predvukovskoj eposi, Književnost i jezik 3, Beograd 1969, str. 228—235.

jezika vojvodanskih Srba u predvukovskoj eposi«. Dosad je u našoj nau-ci općenito prevladavalo mišljenje da se u ovom periodu prije pojave Vuka pisalo ruskoslavenskim i slavenosrpskim jezikom. Pri tom su izuzeti Dositej i pojedina djela ponekog pisca. Proučavanjem jezika pisaca koji djeluju u Vojvodini u to vrijeme Mladenović — kao i ostali autori koji se time bave — dolazi do zaključka da je pored ruskoslavenskog i slavenosrpskog u znatnoj mjeri postojao i narodni jezik u funkciji književnog jezika. Nakon popisa od 22 pisca i njihovih djela pisanih pretežno narodnim jezikom, autor napominje da sva ta djela nisu pisana »ni *ujednačenim* ni *zajedničkim* književnim jezikom narodnog tipa jer *takvog* jezika do pojave Vuka Karadžića kod nas nije ni bilo.« Odnos pisca prema upotrebi narodnog jezika u tiskanim djelima nije uvijek bio isti jer je namjena djela najčešće diktirala tip jezika: ruskoslavenski, slavenosrpski ili narodni.

Pored ovih referata i koreferata održano je i uvodno predavanje u povodu 1100-godišnjice smrti Ćirila Solunskog (Đ. Rašović: Rađanje književnosti Slovena) i prigodno predavanje o S. M. Ljubiši (D. Vučenov).

Na kraju Kongres se može povoljno ocijeniti: raspravljena su aktualna i ključna pitanja naše slavističke znanosti spremno i argumentirano. Odlučeno je da se Kongres sastaje svake tri godine i da ne donosi nikakvih stručnih zaključaka. Slijedeći će se sastati u SR Srbiji, a za predsjednika je izabran D. Vučenov.

I. Muć

III CONGRESSUS INTERNATIONALIS HISTORIAE ET PHILOLOGIAE SLAVICAE SALISBURGO-RATISBONENSIS

Međunarodni kongres slavenske historije i filologije okupio je po treći put od 1963. g. više od stotinjak naučenjaka iz Evrope i Amerike. Održavao se od 1—7. VII 1970. g. dijelom u Salzburgu a dijelom u Regensburgu. Užu temu Kongresa, uz koju su više-manje bili vezani svi

referati, diktirala je 1100-godišnjica uspostave prve slavenske nadbiskupije u Sirmiumu (Sremska Mitrovica) na čelu s Metodijem, a s time je u vezi i Metodijeva osuda i zatočeništvo. U jednom i drugom događaju odigrali su Salzburg, kao sjelo tadašnje nadbiskupije čiji je istočni dio pao pod Metodijevu upravu, i Regensburg, gdje se prema općem mišljenju odigrao proces Metodiju, nezavisnu historijsku ulogu. U vezi s tim današnji se nasljednik salzburškog biskupa za vrijeme staroslavenske službe Božje, koju je u okviru Kongresa služio 4. VII u salzburškoj katedrali kardinal F. Šeper, javno ispričao za nepravdu koju je njegov pređasnik učinio Metodiju i Slave-nima.

Kongres je otvorio 1. VII u Viteškoj dvorani salzburške rezidencije predsjednik kongresa prof. D. T. Tschizewskij koji je nakon pozdravnih govora predstavnika raznih naučnih ustanova održao prvi svečani referat o Metodiju kao crkvenom knezu, učitelju i književniku (*Method als Kirchenfürst, Lehrer und Literat*).

Poslije podne počeo je Kongres redovitim radom u dvije sekcije. U I. sekciji pod naslovom »Politička i crkvena povijest i povijest umjetnosti« pročitani su prvi i drugi dan salzburškog dijela Kongresa među ostalima referati: *Die Rolle Pannoniens in der Mitte des 9. Jahrhunderts* H. Kollera (Salzburg), *Die Stellung Mazedoniens in Byzanz im 9. Jahrhundert* St. Antoljaka (Zadar), *Inter Sabariam et Carnuntum* Gy. Lászla (Budapest) i *Die Bedeutung des karantänischen Kirchen- und Kulturlebens bei den Anfängen des Pannonischen Erzbistums* B. Grafenauera (Ljubljana).

U okviru prve sekcije govorili su također o tipovima crkvene gradnje, osobito na području Dunava, Th. v. Bogyay iz Münchena (*Probleme einer Typologie der Kirchenbautypen im Donaauraum im 8. und 9. Jahrhundert*), B. Dercsényi iz Budimpešte (*Kirchenbautypen im Donaauraum im 11. und 12. Jahrhundert*) i H. Vettters iz Beča (*Der Bautypus der norisch-pannonischen Saalbauten und deren Weiterleben*), a VI. Popović iz Beograda izvijestio je o problemu kul-

turnog kontinuiteta Sirmiuma u srednjem vijeku (*Sirmium médiévale: un problème de continuité culturelle*).

Vrlo žive i plodne diskusije, u kojima su se produbile teme pojedinih referata, odvijale su se u drugoj sekciji u kojoj su se obrađivala pitanja staroslavenskog jezika i literature. Osobito je mnogo diskusija izazvalo oživljavanje pitanja panonske i makedonske teorije o kojima su prvog dana Kongresa referirali A. Dostál iz Praga (*Die mazedonische Theorie vom Standpunkt der Pannonischen These*), J. Pogačnik iz Zagreba (*Bartolomäus Kopitar und die Entstehung der Pannonischen These*) i V. Polák iz Praga (*Die sogenannte Pannonische These und die heutige Sprachwissenschaft*).

Pitanju staroslavenskog jezika bilo je posvećeno nekoliko zanimljivih referata. Tako je Br. Meriggi (Milano) govorio o jezičnim karakteristikama staroslavenskog (*Die sprachliche Charakteristik des Altkirchenslawischen*), a R. Auty (Oxford) o latinskim i staronjemačkim elementima u staroslavenskom leksiku (*Latteinisches und Althochdeutsches im Altkirchenslawischen Wortschatz*), dok je Fr. Tomšič (Ljubljana) izvijestio o jezičnoj analizi Adhortacije u Frizinškim spomenicima (*Die sprachliche Analyse der Adhortatio der Freisinger Denkmäler*).

Zanimljiv je bio pokušaj O. Kronsteina (Beč) da u referatu *Das geografische Wortfeld des Altkirchenslawischen* pokaže kako je izbor riječi u staroslavenskim spomenicima moravskog i makedonskog porijekla bio donekle i geografski uvjetovan.

Odgovor na pitanje zašto Metodije nije preveo knjige Makabejaca, te odakle su i gdje prevedene te knjige, i da li je glagoljski ili ćirilski tekst prvotni, pokušao je dati J. Hamm (Beč) u referatu *Die Bücher der Makkabäer (Würdigung)*.

O problemu Paterika, koji je još uvijek otvoren, govorio je Fr. Mareš (Beč) u referatu *Welches Paterikon hat Method übersetzt?* Autor se priklanja mišljenju Sobolevskoga, koje je potkrijepio novim argumentima, da pod Paterikom treba razumjeti Dijaloga Grgura pape.

Iz područja staroslavenske literature referirali su autori L. Jones i

M. J. Connolly iz USA: *Poetisches über die heiligen Slawenlehrer*.

Od 36 najavljenih referata održana je svega polovica, jer mnogi referenti, osobito iz istočnih zemalja (Češka, Poljska, Rusija) nije mogla doći. Salzburški dio Kongresa zaključio je 3. VII poslije podne predsjednik D. Tschizewskij, rezimiravši rezultate zasjedanja na koje nadovezao zaključni referat o slavenskim imenima zvijezda.

U okviru prvog dijela Kongresa podijeljeno je 2. VII generalnom tajniku i inicijatoru salzburških kongresa sveuč. prof. Franzu Zagibi visoko odlikovanje križa reda sv. Silvestra za njegove zasluge u kulturnom i naučnom radu. U ime pape Pavla VI predao je odlikovanje predsjednik Bečke katoličke akademije DDr Jakob Weinbacher.

Kongres je nastavio rad u Regensburgu kamo su učesnici stigli 4. VII poslije podne. Nakon prijema koji je u čast učesnika Kongresa priredio domaćin i prvi predsjednik Kongresa, regensburški biskup Dr R. Graber, održao je uvodno predavanje o političkom položaju Regensburga u ranom srednjem vijeku (*Regensburgs politische Stellung im frühen Mittelalter*) prof. K. Bosl iz Münchena.

Dne 5. VII, poslije svečane staroslavenske mise kojoj su uz učesnike Kongresa prisustvovali najviši predstavnici vlasti i kulturnih ustanova i brojno građanstvo, na svečanom akademskom činu pročitao je prof. F. Mayer iz Regensburga vrlo iscrpan referat pod naslovom *Causa Methodii* u kojemu je Metodijev proces prikazao s pravne strane.

Na prvoj zajedničkoj radnoj sjednici 6. VII ujutro izvijestio je prof. Zagiba o istraživačkom programu Salzburško-regensburškog slavenskog instituta (*Das Forschungsprogramm des Institutum Salisburgo-Ratisbonense Slavicum*). Daljnji rad Kongresa odvijao se kao i u Salzburgu u dvije sekcije, samo s drugim temama. Prvoj je tema bila *Bayern, Regensburg und die cyrillomethodianische Problematik*, a u drugoj se pod općim naslovom *Kirchenslawische Sprache und Literatur-, Kunst- und Kulturgeschichte* raspravljalo o problemima crkvenoslavenskog jezika, literature, umjetnosti i kulture.

U prvoj sekciji pročitani su prvi dan referati: *Karolingische Elemente zur Zeit der grossmährischen Kultur in Böhmen* M. Solle (Prag), *Sieben Suffragane Methods in der sogenannten Christians-Legende* J. Kadleca (Litoměřice) i *Bregalnická missija Konstantina Filosafo-Kirila Br. Panova* (Skopje). O kulturnom i misionarskom značenju samostana sv. Emmerama u Regensburgu referirali su M. Piendl (*Die kulturelle Bedeutung des St.-Emmeram-Kloster*) i J. Staber (*Die missionarische Bedeutung des St.-Emmeram-Klosters*) iz Regensburga. Nove dokaze za episkopat sv. Ćirila, koji se uglavnom temelje na liturgijskoj i likovnoj tradiciji, iznio je M. Lacko (Rim) u referatu *Neues zum Episkopat Cyrills*.

O pitanjima u vezi sa suđenjem Metodiju i njegovim progonstvom govorili su J. Schütz (*Methods Verbannung nach Schwaben*) iz Erlangena koji je interpretirao dva mjesta iz IX gl. Žića Metodijeva (*въздвиже съдѣсе врагу моравъскаго королѣа и въ Сѣвѣбу*) i iznio razloge protiv mogućnosti Metodijeva zatočenja u Ellwangenu, zatim J. Mass (*Methods Richter in Regensburg*) iz Münchena i J. Oswald (*Die bayerische Legation des Bischofs Paul von Ancona im Jahre 873*) iz Passaua.

U okviru prve sekcije referirali su još P. Király (*Slawische Texte auf der Burse des Königs Stephan des Heiligen*) i Gy. László (*Die Abbildung eines ungarischen Reiters aus dem 12. Jahrhundert auf einem Steinblock im Regensburger Museum*) iz Budimpešte.

Rad druge sekcije počeo je referatom o crkvenoslavenskim tekstovima češkog porijekla (*Zu den kirchenslawischen Texten tschechischer Herkunft*) Fr. Mareša. To je bio drugi nastup prof. Mareša kao referenta na ovom Kongresu.

Referat *Próba ustalenia mijesca używania tzw. Kodeksu Zografskiego* pročitao je umjesto odsutnog referenta L. Moszynskog iz Toruná prof. Tschizewskij.

O Frizinškim spomencima govorio je J. Hahn (*Vier Punkte zu den Freisinger Denkmälern*) iz Germeringa, a o jednom nejasnom mjestu iz 13. gl. Ćirilova žića u vezi s pre-

vođenjem na njemački govorio je J. Bujnoch (*Das 13. Kapitel der altkirchenslawischen Konstantinsvita in Verbindung mit Fragen der Übersetzungsproblematik der pannonischen Viten ins Deutsche*) iz Krefelda.

Vrlo zanimljivo i donekle revolucionarno po smionim idejama bilo je predavanje A. E. Tachiaosa (Solun) *L'oeuvre littéraire de Cyrille et de Méthode d'après Constantin Kostenecki* koje je izazvalo vrlo živu diskusiju. Referent je naime iznio savsim novu tezu da je prijevod Sv. pisma na slavenski izradila u Bitiniji grupa učenika oko Metodija. Među ostalim to dokazuje time što se glas *g* u grčkom izgovarao umekšano kao slavensko »derv« samo u Maloj Aziji. Referent se također priklanja, kako se to pokazalo u diskusiji, uz tezu nekih autora da su barem neki dijelovi Sv. pisma prevedeni na slavenski još prije Metodija.

O problemu postanja csl. prijevoda Nikodemova evanđelja govorila je B. Grabar (Zagreb). U svom referatu (*Das Problem der längeren Fassung des Nikodemusevangeliums in der kirchenslawischen Literatur*) osvrnula se posebno na hrvatskoglagoljske fragmente toga apokrifa koji su dosad izmakli pažnji proučavatelja slavenske verzije Nikodemova evanđelja.

Posljednjeg dana Kongresa izvještala je još M. Windäs (Helsinki) o ćirilskim fragmentima od 12—17. st. koji se nalaze u finskim arhivima (*Cyrillische Fragmentfunde aus dem 12. bis 17. Jahrhundert in finnischen*

Archiven) i pročitani su referati: *Die Voraussetzung einer »Schule« der Slavenlehrer Cyrill und Method und ihre Lokalisierung auf dem St. Clemensberg bei Osvětmany (Mähren)* G. M. Veselyja (Rim) i *Die Andreaslegende in Schottland* K. Ericsonove (London).

Kongres je završio 7. VII poslije podne zaključnom sjednicom na kojoj se imala odrediti tema i mjesto slijedećeg kongresa koji će se održavati 1973. kad pada 1100-godišnjica osnivanja praške biskupije i njezina odcjepljenja od Regensburga. Stoga su bile izražene želje da se taj kongres održi u Pragu, no konačna odluka o tom ostavljena je za kasnije.

Za opću ocjenu Kongresa možemo reći da je on — usprkos tomu što je otpao znatan broj referata, koji su se sa zanimanjem očekivali — potpuno uspio. Bio je na visokoj naučnoj razini i vrlo bogat naučnim rezultatima i izmjenama naučnih misli, tako da će njegovi rezultati, kad budu objavljeni u Aktima Kongresa, predstavljati vrijedan doprinos ćirilometodskoj problematici i slavistici uopće. Zasluga za takav uspjeh Kongresa očito pripada i njegovu neumornom organizatoru i generalnom tajniku prof. Franzu Zagibi.

Poslije Kongresa bila su za učesnike organizirana dva izleta, jedan u Passau, a drugi u Ellwangen. Vrlo srdačan doček što ga je kongresistima priredio gradonačelnik Ellwangena (u kojem je navodno bio zatočen Metodije) ostao je svim prisutnim u vrlo ugodnom sjećanju.

B. Grabar